

Naar een natuurinclusieve samenleving

De provinciale inzet

maart 2023

Inleiding: natuur overal versterken

De natuur in Nederland moet niet alleen binnen natuurgebieden versterkt worden, maar overal. Als provincies verbinden we het natuurbeleid daarom met andere maatschappelijke onderwerpen. Dit betekent dat we ons ook richten op herstel van de natuur ook buiten het Natuurnetwerk: in de steden, op het platteland buiten de natuurgebieden en in en langs rivieren en wateren. Zo werken we aan een natuurinclusieve samenleving. Onze inzet is om ons, naast de inzet voor bijzondere, kwetsbare natuur, te richten op het herstel van meer algemene soorten en landschapstypen. Als de algemene condities voor deze noodzakelijke biodiversiteit verbeteren, zal het ook beter gaan met de kwetsbare natuur.

Hoe werken de provincies aan natuurinclusieve samenleving?

Met deze impressie laten we zien welke stappen zijn gezeten en welke behoeften er zijn om meer natuurinclusieve meters te kunnen maken.

Deze impressie is gemaakt aan het begin van 2023. Het geeft een tussenstand van de inspanningen van alle provincies om te bewegen naar een natuurinclusieve samenleving in 2050.

Impressie inzet alle provincies

Alle provincies, verenigd in het Interprovinciaal Overleg (IPO), hebben op de één of andere wijze natuurinclusief beleid. Naast eigen beleid maken provincies ook gezamenlijk beleid.

De gezamenlijke producten van het IPO (met medewerking van andere partijen), zoals Nederland natuurpositief¹, het Handvest Agenda Natuurinclusief² en de Agenda 1.0³ zijn inspiratiebronnen voor de provinciale inzet.

Ook de gezamenlijke inzet voor het 'Informatiehuis Natuur'⁴ helpt informatie te ontsluiten over natuur in Nederland voor planvorming en vergunningverlening. Dit maakt het mogelijk om de natuur als volwaardig onderdeel mee te nemen in besluitvorming over de inrichting van de leefomgeving.

Inzet via de domeinen

Met de Agenda Natuurinclusief is ingezet op samenwerking met 9 domeinen. De meeste provincies zijn op veel van deze domeinen zijn actief.

- Veel provincies koppelen de ambitie voor natuurinclusiviteit aan opgaven op het terrein van natuurinclusieve landbouw, bouw, energie en infrastructuur.
- Er is nog weinig directe samenwerking met de financiële sector op het gebied van natuurinclusief. Gezondheid is meestal geen apart thema, maar vaak een basisprincipe bij het zorgen voor een goede leefomgeving.
- Rond de transitie van de landbouw lopen veel aparte programma's, het zijn ook de meest langlopende programma's (Regiodeel, Greendeal, diverse agenda's).
- In sommige provincies wordt natuurinclusief denken en doen gekoppeld aan de omgevingsvisie of aan het concept Brede Welvaart.

Aandacht groeit, maar is nog kwetsbaar

- Het concept natuurinclusief krijgt bijval, maar echt eigenaarschap ontbreekt.
- De inzet komt nu nog vooral vanuit de natuurkant. De vraag vanuit de andere opgaven en sectoren biedt kansen maar moet groeien.
- Programma's of acties zijn nu nog te bescheiden van omvang om echte impact te maken.
- Natuurinclusief werken mist een wettelijke basis, dat maakt het kwetsbaar. Aandacht gaat meer uit naar harde opgaven zoals het NPLG, bouwopgave en afronding NNN.
- Natuurinclusief denken en doen is nu nog sluitpost, en moet naar de tekentafel.

¹ https://www.ipo.nl/media/0pahniqb/nederland_natuurinclusief_pdf_021019_.pdf

² <https://agendanatuurinclusief.nl/handvest/handvest-nederland-natuurinclusief/>

³ <https://agendanatuurinclusief.nl/de-agenda/>

⁴ <https://www.bij12.nl/onderwerpen/natuur-en-landschap/informatiehuis-natuur/>

De aanpak

- Veel provincies organiseren diverse evenementen, groene karavanen of andere bijeenkomsten om het belang van natuurinclusief denken en doen voor het voetlicht te brengen.
- Sommige provincies stellen verschillende subsidieregelingen open voor natuurinclusieve initiatieven, andere kiezen bewust voor meeliften op regelingen van andere thema's.
- Inzet is gericht op om natuur aan de (teken-)tafel te krijgen bij alle andere opgaven

Anders denken en doen: de kansen

- Multifunctionele karakter van natuur meer inzetten: waterbuffer/bergen, vastleggen CO2, klimaatadaptatie, vergroten van welzijn, verminderen van ziekte(last), verbeteren van lucht- en waterkwaliteit.
- De transitie naar natuurinclusief vraagt een andere denkwijze: bij partijen in domeinen buiten het natuurdomein, maar ook bij natuurbeleidsmakers en ecologen zelf: te gaan zien dat meekoppelen, bijvoorbeeld met woningbouw, kansen biedt om meer natuurwaarde te creëren.
- Opletten voor 'groenwassen': scherp zijn of een ingreep op ontwikkeling echt bijdraagt aan realisatie van meer natuurwaarde. Dit vraagt om kennisontwikkeling, monitoring en goed beheer.

Opvallende kansrijke koppelingen

Natuur verbindt, in meerdere opzichten. En de multifunctionaliteit van natuur kan benut worden bij problemen zoals wateroverlast en hittestress. Maar ook bij de bevordering van gezondheid, gevoel van veiligheid en sociale cohesie.

Er is behoefte aan

- Kennis en ervaring uitwisselen, zowel als provincies onderling als met partners in het veld: hoe realiseren we adoptie van het natuurinclusief denken door niet-natuur domeinen, hoe kan de samenwerking versterkt worden, aan welke instrumenten is behoefte om natuurinclusiviteit te stimuleren en versnellen?
- Best practices: goede voorbeelden doen goed volgen.

Regieteam

Het provinciale Regieteam Natuurinclusief zorgt voor de verbinding tussen de provinciale uitvoering en ontwikkeling van de Agenda Natuurinclusief en de landelijke organisatie. Zij regisseert, faciliteert, stimuleert en coördineert de acties die nodig zijn om de transitie naar een natuurinclusieve samenleving samen met de provincies te versnellen en verbreden.

U kunt contact opnemen met het Regieteam door een mail te sturen naar agendanatuurinclusief@ipo.nl

Drenthe

Beleid

Sinds 2022 heeft de Drenthe een Programma Natuurinclusief Drenthe met als doelen:

Realisatie van Basiskwaliteit natuur in het Natuurnetwerk Drenthe landelijk gebied buiten NNN en Natura 2000, dorpen en steden)

- Een extra impuls voor het ecologisch functioneren van het NNN.
- Vanzelfsprekende aandacht voor biodiversiteit en vergroeningskansen in diverse opgaven.
- Zorgen voor maatschappelijke betrokkenheid en verantwoordelijkheid rond natuurinclusief.

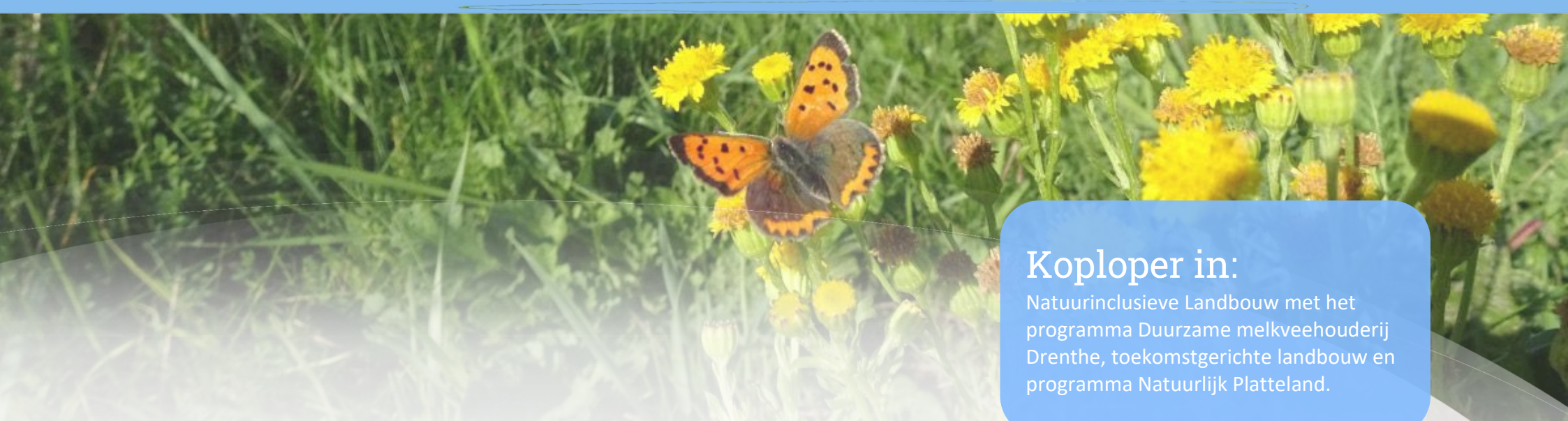
Resultaten/ impact

- Een Drentse versie van Basiskwaliteit Natuur (BKN) als basis voor natuurinclusieve ruimtelijke opgaven. Gewenst is deze te vertalen naar gemeenten en waterschappen, naar de bebouwde omgeving en naar gebiedsprocessen.
- Acties in diverse domeinen voor meer natuurinclusiviteit, zoals in infrastructuur (een Bermberaad: kennisplatform natuurvriendelijke inrichting en beheer van bermen, oevers/ watergangen) bouw, landbouw (programma Duurzame melkveehouderij Drenthe, en [Boer Burger Natuur](#)⁵ met subsidies voor landschapselementen), energie (o.a. de [zonnewijzer biodiversiteit](#)⁶), bewustwording (o.a. 'Schoolpleinenrevolutie' voor 30 groene schoolpleinen).

⁵ <https://www.boerburgernatuurdrenthe.nl/>

⁶ <https://bit.ly/ZonnewijzerBiodiversiteit>

Koploper in:

Natuurinclusieve Landbouw met het programma Duurzame melkveehouderij Drenthe, toekomstgerichte landbouw en programma Natuurlijk Platteland.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

Aanhaken bij grote ruimtelijke opgaven zoals woningbouw en de energietransitie: natuurinclusiviteit als voorwaarde voor ontwikkelingen. Doel: partijen van deze opgaven pakken het natuurinclusief werken vanuit zichzelf op.

Uitdagingen

- Versterken van het besef van het belang van biodiversiteit en het gevoel van urgentie om biodiversiteit te herstellen, naast alle andere opgaven.
- Zorgen voor een goede cyclus van beleid-uitvoering-monitoring (vooral uitwerking monitoring, met Basiskwaliteit Natuur als uitgangspunt) en voor voldoende financiële middelen.
- Bestuurlijke commitment, en daarbij zorg/gezondheid als argument voor natuur beter benutten.

Behoefte aan

- Kennisuitwisseling tussen provincies: ervaringen en best practises.
- Met het Rijk: uitwerken instrumentarium voor de verschillende domeinen, faciliteren leernetwerk en samenwerking tussen provincies. En: leggen van relaties met andere opgaven, zoals NPLG.

Flevoland

Beleid

Flevoland heeft sinds 2021 een programma Flevoland Natuurinclusief (PFNI), met als ambitie: natuur is uitgangspunt bij de ontwikkeling van alle provinciale beleidsthema's en reguliere provinciale beleidsprocessen. Een Inspiratiedocument draagt voor 30 provinciale thema's ideeën aan om deze ambitie vorm te geven. Enkele ideeën zijn concreet gemaakt in een Bouwstenennotitie, met voor alle acht domeinen van de Agenda Natuurinclusief een aantal acties (met kosten/ baten/ de beleidscontext).

Resultaten

De beleidsvoorbereiding is afgerond, besluitvorming over de uitvoering van de Bouwstenennotitie is aan de nieuwe Provinciale Staten. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan het inbrengen van het natuurinclusieve gedachtegoed in al lopende beleidsprocessen, zoals het Economisch Programma 2023 – 2028, de provinciale Hubstrategie en het provinciale inkoop- en aanbestedingsbeleid (processen die momenteel geactualiseerd worden).

Koploper in:

Experimenteren met natuurinclusieve landbouw via het Flevolands Agrarisch Collectief en de aanpak van Landbouw Meerdere Smaken, het meenemen van natuurinclusiviteit als criterium in het inkoop- en aanbestedingsbeleid.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

- Doorwerking van natuurinclusiviteit binnen de provinciale organisatie, in elk beleidsthema afzonderlijk en in al ingezette integrale processen zoals de Strategische Agenda, NPLG, de transitieopgave stedelijk gebied, de Ruimtelijke Kaart en de Omgevingsvisie.

Uitdagingen

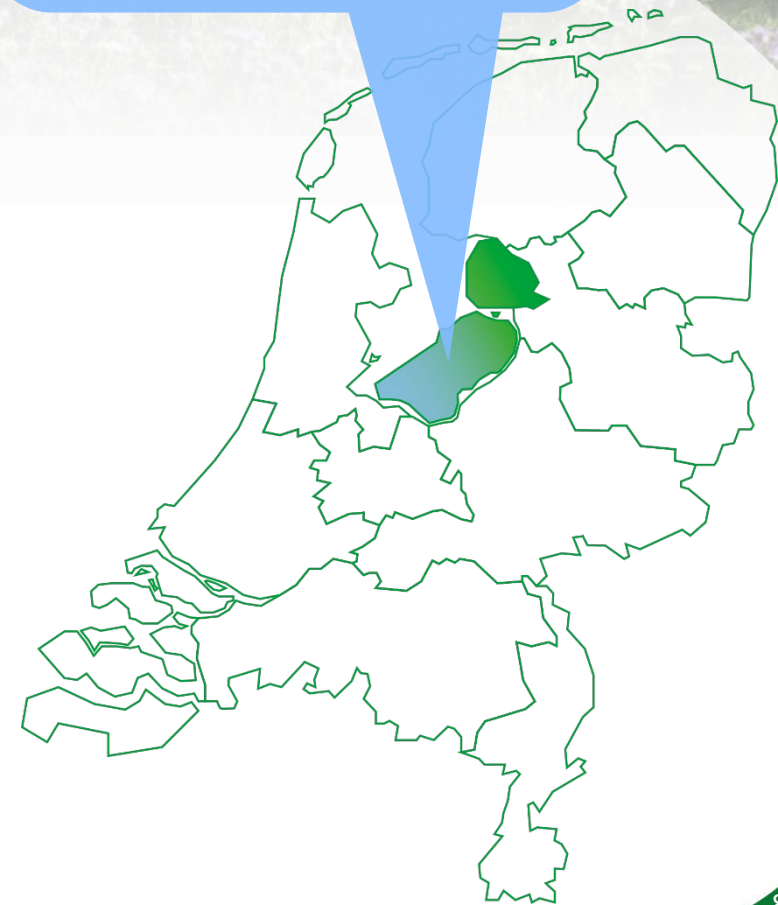
- Natuurinclusief werken tastbaar en aantrekkelijk maken met goede voorbeelden die duidelijke baten opleveren.
- Bereiken van burgers en het bedrijfsleven.

Behoefte aan

- Kennis en instrumentarium waarmee natuurinclusief werken geborgd kan worden.
- Samenwerking met andere provincies om te leren van elkaars voorbeelden.
- Inzet van het Rijk op alle domeinen, maar vooral bij bouw en wonen (aanpassen Bouwbesluit) en landbouw (voor vergoeding voor groenblauwe diensten).

Koppeling met Agenda Natuurinclusief

Een programma Flevoland Natuurinclusief (PFNI) waarin de verschillende domeinen zijn ingebed).

Friesland

Beleid

- Herstelprogramma Biodiversiteit Fryslân: domeinoverstijgend programma i.s.m. alle Friese overheden, landschap- en natuurorganisaties om. Door verbinden, versterken en verbeteren biodiversiteit en natuurinclusiviteit te stimuleren.
- Friese Landbouwagenda 2021-2030, inclusief natuurinclusieve kringlooplandbouw in 2030.
- Omgevingsvisie, inclusief een Natuurvisie, met als strategische sporen Natuur en Samenleving en Natuur en economie. Natuurinclusief is hierin genoemd als maatwerk bij nieuwe ontwikkelingen.
- Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw.
- Veenweideprogramma 2021-2030: een duurzaam ontwikkelingsperspectief op het veenweidegebied.

Beoogde resultaten

- Herstelprogramma Biodiversiteit: gezonde biodiversiteit als basis voor welvaart en welzijn. In 2028 een stabilisering van de biodiversiteit in Fryslân.
- Friese Landbouwagenda: een kwalitatief hoogstaande voedselproducerende sector die opereert op basis van grondgebondenheid en het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen.
- Regiodeal Natuurinclusieve Landbouw: in acht proefgebieden in Groningen, Fryslân en Drenthe wordt gewerkt aan de verbetering van de biodiversiteit, bodemkwaliteit, leefbaarheid en het landschap.
- Veenweideprogramma: in 2050 is de veenafbraak, bodemdaling en CO2-uitstoot nagenoeg gestopt.

Koploper in:

- Domeinoverstijgend herstelprogramma Biodiversiteit
- Samen met partners het Natuurnetwerk realiseren: Natuer mei de Mienskip

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

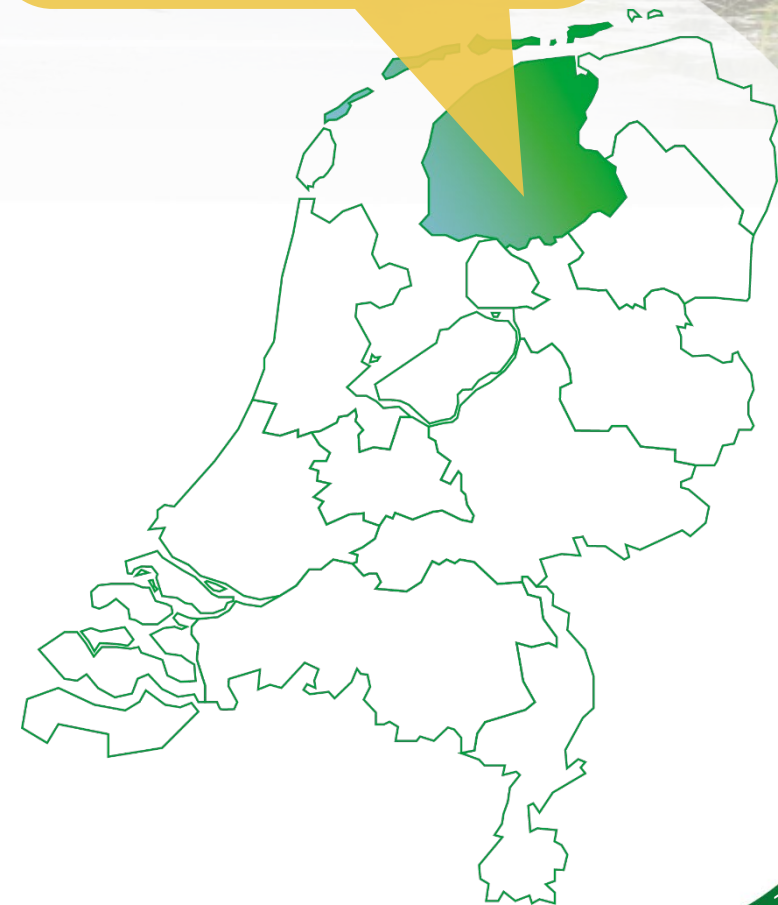
- Vooral kansrijk is het verder vormgeven van de samenwerking Natuurinclusief bouwen en de koppeling met de energietransitie.
- Ook koppeling met: klimaatadaptatie, bossenstrategie, CO₂-reductie, inzet voor het veenweidegebied.

Uitdagingen

- Urgentie van biodiversiteitsherstel en natuurinclusiviteit buiten de 'groene' beleidshoeken.
- Vormgeven van een gelijkwaardige samenwerking tussen verschillende type organisaties.
- Voldoende financiële middelen en capaciteit.

Behoefte aan

- Goede voorbeelden vanuit andere provincies om natuurinclusief effectief te koppelen aan andere opgaven: met welk instrumentarium, met welke partners, met welke nieuwe verdienmodellen en met welke soorten (biodiversiteit) voor ogen.
- Een eenduidig beeld van welke biodiversiteit we nastreven en hoe natuurinclusiviteit bedoeld wordt, en hoe dat te monitoren.

Gelderland

Beleid

Gelderland heeft veel beleid en subsidieregelingen om partijen te stimuleren om natuurinclusief te gaan werken. Een belangrijke is het actieplan Natuurinclusieve landbouw met een [platformfunctie](#)⁷ en veel aandacht voor kennisdelen. Ook zijn stappen gezet om het natuurinclusief werken te integreren in de provinciale opgaven, zoals de verstedelijkingsstrategie, klimaatadaptief bouwen en de natuurinclusieve energietransitie.

Resultaten

- Natuurinclusieve landbouw wordt gestimuleerd via o.a. uitvoering kadernota Agrifood, biodiversiteitsprogramma,

natuurinclusieve landbouw in overgangsgebieden, Boeren voor Natuur, een regeling aanleg landschapselementen op boerenbedrijven en een platform natuurinclusieve landbouw.

- Normen en catalogus voor toekomstbestendig bouwen, ontwikkeling van een aanpak voor natuurvriendelijk (na-) isoleren van woningen.
- Subsidieregelingen: zoals Challenge groene icoonprojecten, voor inwonersinitiatieven voor biodiversiteit, vergroening bedrijventerreinen, voor biodiversiteit en landschap voor bos- en landgoedeigenaren en gemeenten, Gelderse Natuurmakers-dagen.
- Leernetwerk ecologisch bermbeheer.
- Bijdragen aan media over natuur (Gelderse tv, landelijk: Nature Today).

⁷ <https://www.natuurinclusivelandbouw gelderland.nl/>

Koploper in:

- Groen in de stad
- natuurinclusief bermbeheer
- samenwerkingsovereenkomsten voor natuurinclusieve landbouw
- vergroening van bedrijventerreinen

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

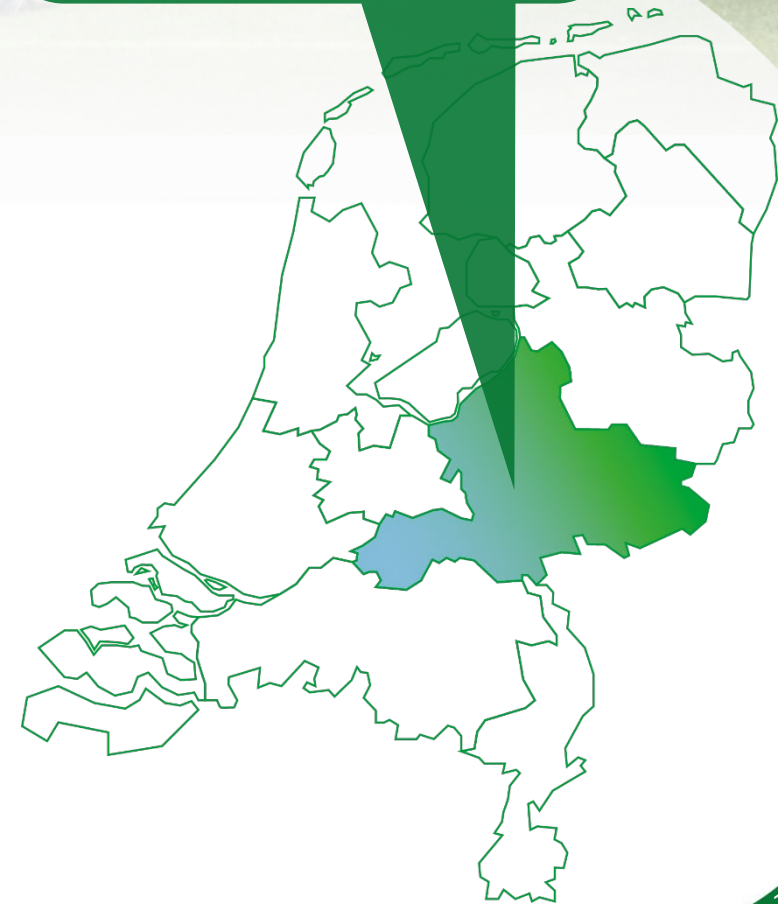
De opgaven voor wonen, klimaatadaptatie en de energietransitie.

Uitdagingen

- Niet vastlopen in de transitie, want natuurinclusief is nog niet vanzelfsprekend (expertise ontbreekt, geen dagelijkse routine en prioriteit) en geen wettelijke verplichting. De inzet en instrumenten voor natuurinclusief vanuit het programma Biodiversiteit stoppen in 2023, o.a. vanuit de opgave 'terug naar de kerntaken' en de focus op NPLG.
- Hoe boeren te ondersteunen in de transitie vanuit de randvoorwaarden van het Rijk aan budgetten (staatssteun).

Behoefte aan

- Een leernetwerk, en een app-groep voor hulpvragen
- Weten wat er bij het ministerie gebeurt: uitwisselen en delen kennis.

Groningen

Beleid

- Natuurinclusieve landbouw: Regiodeal, Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland.
- Via voorwaarden in een algemene ontheffing worden bij ver- en nieuwgebouwde huizen in het aardbevingsgebied, standaard vogel- en vleermuiskasten ingebouwd.

Resultaten/impact

- Bij ver- en nieuwbouw in het aardbevingsgebied worden standaard vleermuis- en vogelkasten ingebouwd.
- Veel concrete projecten om biodiversiteit te verbeteren: van windmolenonderzoek tot akkerkruiden.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

Met Brede welvaart (uitgangspunt voor Omgevingsvisie) en beleid voor duurzaamheid (vanuit SDG's, duurzaamheidsdoelen Verenigde Naties). Concreet: werken aan een ambitieweb, instrument om te bepalen of een project bij kan dragen aan de realisatie SDG's.

Uitdagingen

- Gesprek tussen natuur- en landbouwdomein gaande houden. Tot echte verbetering van natuur in het landbouwgebied komen. Burgers in breder verband bereiken met natuurverhaal. Vermijden alleen versnipperde projectjes te ondersteunen.

Behoeftte aan

- Leren van andere provincies, vooral praktijkvoorbeelden (samengaan goed boereninkomen en echte verbetering ecologie, en: maatschappijbetrokkenheid die de VHR-doelen helpt realiseren).
- Een leidraad / format voor provinciale uitwerkingen. Samenwerken met LNV in afstemming richting GLB en NPLG. En voor het programma Natuurinclusief: burgers in rurale gebieden betrekken.

Koploper in:

- Natuurinclusieve landbouw
- Economie Ecologie in Balans (een samenwerking in het gebied Eemsdelta)

Limburg

Beleid

Limburg heeft een Natuurprogramma 2023-2030 met drie programmalijnen: Robuuste Natuur, Limburg Natuurinclusief en Limburgers voor Groen. GS hebben besloten te stimuleren dat al het provinciale beleid natuurinclusief wordt. Voor natuurinclusieve landbouw loopt een pilot en over wegaanleg en -beheer zijn afspraken gemaakt. Het stimuleren van burgers krijgt vorm in de programmalijn Limburgers voor Groen. Naast het Natuurprogramma zijn ook het Programma Landschap en de Limburgse aanpak Bossen vastgesteld, met daarin aandacht voor natuur en maatschappelijke betrokkenheid. Dit beleid zal in 2023 met de nieuwe coalitie handen en voeten krijgen.

Resultaten

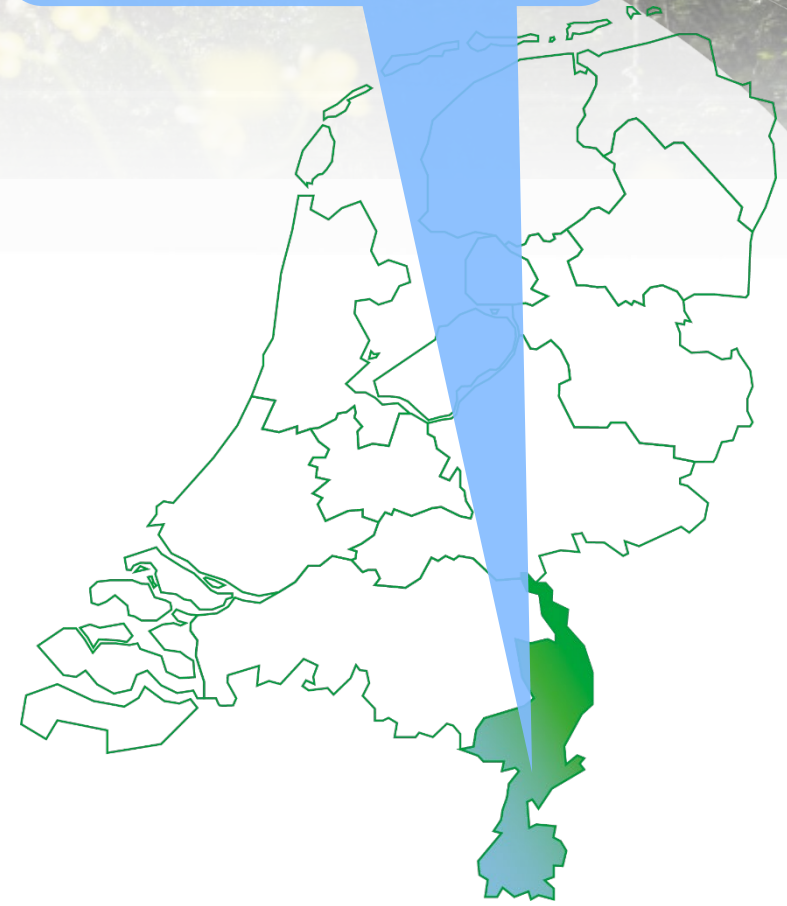
- Ondersteuning van burgerinitiatieven: o.a. subsidieregeling voor realisering voedselbossen en landschapselementen, oprichting van een coöperatie van particuliere grondeigenaren voor groene burgerinitiatieven (Maasduinen) en een coöperatie die zorg en natuur verbindt, en ondersteuning van IKL en Natuurrijk Limburg.
- Integrale gebiedsontwikkelingen vanuit andere provinciale clusters die zorgen voor meer natuur zoals Buitengoed Geul & Maas (initiatieven van bewoners en ondernemers worden verbonden met cultuurhistorie, landschap en natuur) en IBA-Parkstad (geopperde projecten rond landschap, erfgoed, parken worden verknoot met provinciale projecten).
- Subsidieregeling groene schoolpleinen.

Koploper in:

- Ondersteuning van burgerinitiatieven
- Integrale gebiedsontwikkeling

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

- Met uitvoeringsstrategieën voor natuurinclusieve landbouw, natuur en economie, groen in en om de stad, en tijdelijke natuur.

Uitdagingen

- Zorgen dat natuur en landschap door de vermaatschappelijking van minder afhankelijk van wordt van overheidssubsidies (tot nu toe niet het geval).
- Voldoende draagvlak houden bij politiek en bestuur.
- Blijven investeren in bestaande netwerken van vrijwilligers en burgers.
- Verbeteren leerprocessen en ontwikkeling van een leercultuur (betere organisatie hiervan).

- Kansen benutten om te leren over integrale aanpak in de gebiedsprocessen rond natuurherstel, stikstof, landbouw, klimaat.
- Strategische samenwerkingen aangaan met nieuwe partijen (zorgpartners, nieuwe coöperaties, partijen rond bijv. wonen, cultuur, sport).
- Opbouwen van kennis, ervaring en scholing, hiervoor de juiste capaciteit in huis hebben.

Behoefte aan

- Samenwerken met en leren van andere provincies over:
 - voorwaarden voor succesvol beleid voor vermaatschappelijking van natuur,
 - samenwerken in netwerken met lokale partijen,
 - zorgen voor structurele financiering, en van ondersteuning van nieuwe initiatieven.
- Samenwerking met het ministerie van LNV via de Agenda Natuurinclusief voor het provinciale Natuurprogramma.

Noord-Brabant

Beleid

Noord-Brabant geeft natuurinclusiviteit een prominente plek in het nieuwe beleidskader. Natuur 'Brabant Natuurinclusief' is een van de drie pijlers. Doel is om in 2030 een gedeelde basis te hebben voor een Natuurinclusief Brabant en per maatschappelijk domein ook concrete actieplannen daarvoor. Inzet is dat er in 2024 een Brabantse Agenda Natuurinclusief is vastgesteld met ambities voor biodiversiteitsversterking in het landelijke en stedelijke gebied. Zo is het streven via de Uitvoeringsagenda Landbouw en Voedsel om 500 natuurinclusieve boeren en 15 procent biologisch areaal te hebben in 2030. Vanaf de vaststelling van de agenda moet natuurherstel worden meegenomen in alle plannen en uitvoering, en zorgen voor positieve trend in biodiversiteit in 2030.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

- Koppeling maken met de opgaven voor klimaat, water, bodem, landbouw en stikstof, infrastructuur, ruimte en wonen.
- Goed betrekken van gemeenten.

Uitdagingen

- Zicht krijgen op wat er al aan succesvolle initiatieven is en daarbij aan sluiten. Dit voorkomt dingen dubbel doen.

Behoefte aan

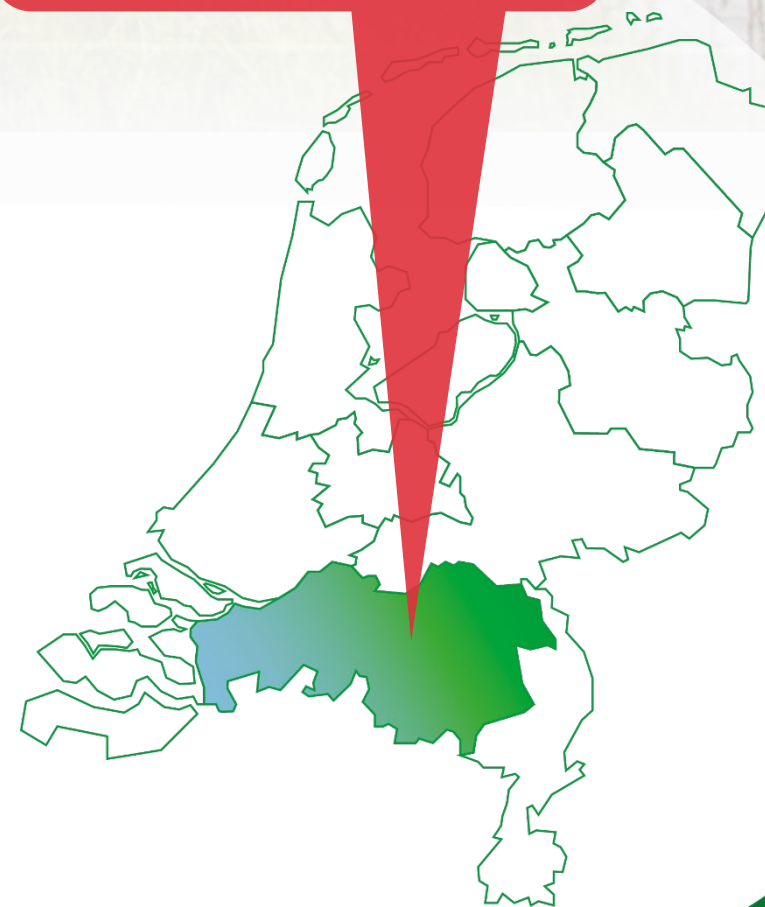
Leren van andere provincies, en inspiratie krijgen voor projecten die ook in Brabant realiseerbaar zijn.

Koppeling met de Agenda Natuurinclusief

Ambitie van Noord Brabant is om in 2024 een Brabantse Agenda Natuurinclusief vast te stellen en alle bijbehorende actieplannen in 2027 in uitvoering te hebben.

Koploper in:

Schoolpleinen van de Toekomst:
ruim 250 schoolpleinen vergroend

Noord-Holland

Beleid

Noord-Holland zet sterk in op kennisdeling rond natuurinclusief denken en werken, zoals via de Aanpak Groen Kapitaal: platform voor initiatieven om biodiversiteit te versterken. Onderdeel daarvan is het programma Betrekken bij Groen (ondersteuning groene vrijwilligers, met een klein Groen Fonds). Rond natuurinclusieve landbouw is er een uitgebreid programma geweest. Dit was de voorloper van de nieuwe Voedselvisie waarin 'regeneratieve landbouw' één van de speerpunten is, terwijl ook naar de hele keten wordt gekeken. Natuurinclusief ontwikkelen is een ontwikkelprincipe in de Omgevingsvisie NH 2050 en uitgewerkt in een Masterplan biodiversiteit. Streven is dit een plek te geven in het Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Resultaten

- Online netwerkplatformen: Groen Kapitaal en Boer & Business in Balans (onder de Voedselvisie naar voorbeeld van aanpak Groen Kapitaal).
- Infrastructuur: Greendeal Infranatuur en daaruit volgend netwerk binnen Deltaplan biodiversiteitsherstel en zelf goede voorbeeld geven, zoals natuurinclusief aanbesteden van oevers van eigen vaarwegen en bermbeheer, inzet op faunapassages, pachtvoorwaarden.
- Natuurinclusief bouwen: via programma DuurzaamDoor op de kaart helpen zetten met breed netwerk vanuit de bouw zelf, onderwijs&onderzoek, overheden en voorbeelden van onderop, heeft binnen de provincie borging gekregen in brede aanpak Toekomstbestendig Bouwen: duurzaam, goedkoper, sneller bouwen (samen met Utrecht en MRA), koppeling met gezonde leefomgeving en klimaatadaptatie.

Koploper in:

- Infranatuur
- Pacht met veel aandacht voor biodiversiteit (de pachtvoorwaarden en -prijs)
- Masterplan biodiversiteit voor de hele provincie

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

- Er zijn meekoppelkansen met natuur-inclusieve landbouw, infranatuur, natuur-inclusief bouwen en natuur & gezondheid.

Uitdagingen

- Zorgen voor eigenaarschap van natuur-inclusief (van wie is het?)
- Vertrouwen opbouwen met andere sectoren
- Over subsidies: (grote) gemeenten kunnen vaak meer subsidies als ondersteuning aanbieden dan kleinere: moet je als provincie in dit gat stappen?
- Zorgen voor meer inzet van gemeenten en waterschappen voor natuurinclusiviteit en monitoring (resultaten) van hun inzet – wil is er wel, capaciteit en middelen beperkt
- Nieuwe vormen van natuurbeheer aandacht geven, nieuwe verdienmodellen ontwikkelen.

Resultaten

- Online netwerkplatformen: Groen Kapitaal en Boer & Business in balans (onder de Voedselvisie naar voorbeeld van aanpak Groen Kapitaal).
- Infrastructuur: Greendeal Infranatuur en daaruit volgend netwerk binnen Deltaplan biodiversiteitsherstel en zelf goede voorbeeld geven, zoals natuurinclusief aanbesteden van oevers van eigen vaarwegen en bermbeheer, inzet op faunapassages, pachtvoorwaarden.
- Natuurinclusief bouwen: heeft via programma DuurzaamDoor - op de kaart helpen zetten met breed netwerk vanuit de bouw zelf, onderwijs&onderzoek, overheden en voorbeelden van onderop - binnen de provincie borging gekregen in brede aanpak Toekomstbestendig Bouwen: duurzaam, goedkoper, sneller bouwen (samen met Utrecht en MRA), koppeling met gezonde leefomgeving en klimaatadaptatie.

Overijssel

Beleid

Overijssel vult de natuurinclusieve ambities in via het Programma [Natuur voor Elkaar](#)⁸ met als ambities: natuur dichterbij mensen, economie en natuur meer verbinden, mens en landschap verbinden, en robuuste en flexibele condities voor wilde plant- en diersoorten. De helft van het budget ((10 miljoen euro, tot 2024) is voor subsidies voor initiatieven vanuit de maatschappij en medeoverheden.

Resultaten

- Het natuurbeleid is verbreed van 'beschermen' naar 'beleven, benutten en beschermen'.
Veel nieuwe relaties met inwoners, initiatiefnemers en organisaties.

- Via coalities en netwerken [zijn veel stappen gezet](#)⁹ in het vergroten van de maatschappelijke betrokkenheid bij natuur en meer bewustzijn over de waarde van natuur.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

De focus op alleen natuur is te smal, goede meekoppelkansen zijn wateropgaven en klimaat(adaptatie) en het verbinden van onderdelen gericht op agrarische ondernemers met het Provinciaal Programma Landelijk gebied.

⁸ <https://www.natuurvoorelkaar.nl/>

⁹ <https://experience.arcgis.com/experience/6479b447265e4877b6ace76631669dc4/>

Koploper in:

Natuurinclusief bouwen en het vermaatschappelijken van natuur.

Uitdagingen

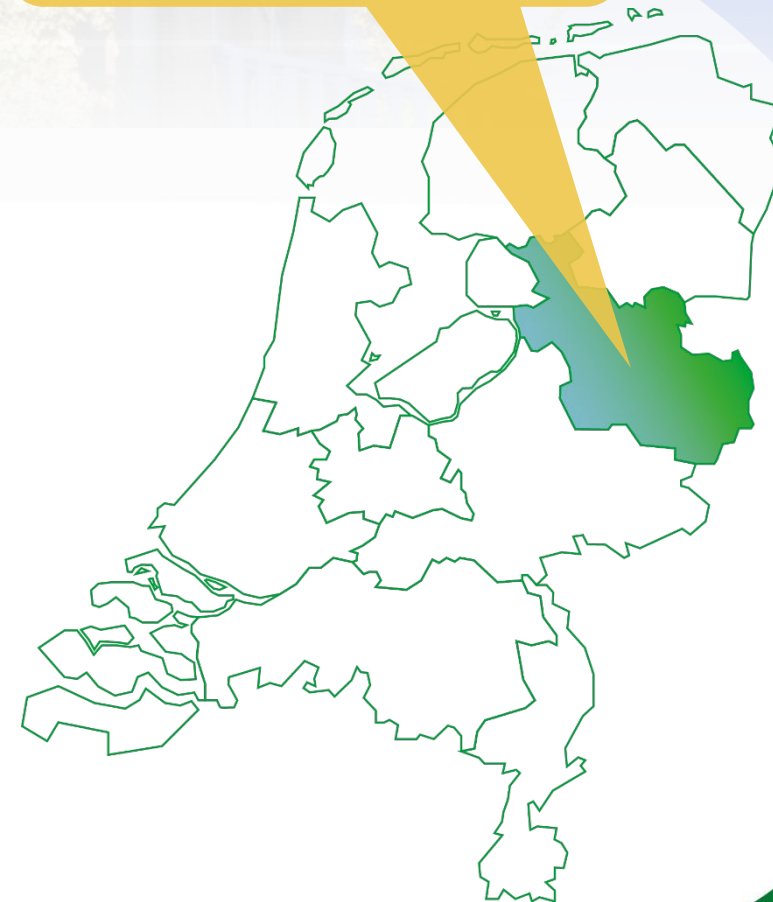
- Zorgen voor breed draagvlak van de Agenda Natuurinclusief door het college.
- Zorgen voor voldoende impact op provinciale schaal (programma Natuur voor Elkaar is daarvoor te klein).
- Effect sorteren op de thema's: streekeigen landschapsbeheer, natuurinclusieve landbouw en soortenprojecten.
- Goed toerusten van het provinciale subsidiesysteem om aan te sluiten bij initiatieven in de samenleving Inzet op natuurinclusief door de provinciale organisatie zelf.

Behoefte aan

- Kennis over en voorbeelden van:
 - opschalen vanuit experimenteren naar verankering in beleid,
 - de samenwerking met gemeenten en waterschappen,
 - vormen van financiële stimulans die makkelijker inzetbaar zijn dan subsidies,
 - succesvolle manieren van integraal samenwerken binnen de provincie,
- Ondersteuning vanuit LNV om het lerende proces van provincies beter faciliteren

Koppeling met Agenda Natuurinclusief

Uitwerking van de Agenda via het programma Natuur voor Elkaar.

Utrecht

Beleid

Utrecht maakt natuurinclusiviteit en het realiseren van een 'plus' voor natuur het uitgangspunt voor ruimtelijke ontwikkelingen in de gebouwde omgeving. Dat gebeurt via de Aanpak Biodiversiteit in Stad en Dorp, waarbij natuurinclusiviteit wordt gecombineerd met de energietransitie, bouw en bewustwording. De diverse afdelingen werken samen om gedeelde belangen te vinden en natuurinclusief denken uitgangspunt te maken bij ontwikkelingen. Utrecht zet ook Soortenmanagementplannen in om te zorgen voor de 'plus'. Buiten de gebouwde omgeving is natuurinclusiviteit belegd per thema, zoals via het Actieplan Duurzame Landbouw met Natuur, subsidie voor agroforestry, en exploitatiesubsidies voor IVN, LEU en NMU.

Resultaten

- Utrecht nam (mede)het voortouw voor het Convenant Duurzame Woningbouw, met inmiddels 100 ondertekenaars).
- Programma Groen Groeit Mee: samenwerking van regionale overheden om 'groen' een plek geven in elk ruimtelijk plan, zodat het meegroeit met rode ontwikkelingen. Streven: 10.000 hectare extra groen, dat multifunctioneel kan zijn.
- Een methodiek voor Natuurvriendelijk Isoleren
- Onderzoeksproject Ecocertified Solarparks, met andere provincies, markt en onderzoeksinstituten: kennis over vergroten van de bijdrage van zonneparken aan bodemkwaliteit en biodiversiteit.
- Ondertekenaar Manifest Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen (MVOI) met biodiversiteit als criterium; een provinciaal MVOI- actieplan wordt nu opgesteld.

- Subsidie voor natuurinclusieve landbouw en een specifieke regeling voor agroforestry, binnen het actieplan Duurzame Landbouw.
- Ecologisch bermbeheer langs provinciale wegen
- Informatiepunt voor groen-blauwe schoolpleinen en subsidieregeling Klimaatbestendige, Groene en Gezonde Steden en Dorpen, met een voucherregeling voor kleinschalige bewonersinitiatieven en stimuleren bewustwording van de voordelen van een groen.
- Het innovatieprogramma Gezonde Leefomgeving gericht op creëren van een gezond woon- en leefklimaat, dat nauw samenwerkt met het programma's Biodiversiteit in Stad en Dorp.

Kansen

voor meekoppelen en samenwerken

Met name meekoppelkansen in de gebouwde omgeving: de woningbouwopgave, werken aan een duurzame en een gezonde leefomgeving, klimaatadaptatie.

Uitdagingen

- Zorgen voor eenduidige definitie van natuurinclusief per thema/domein voor overheden en organisaties: waar hebben we het precies over?
- Actief uitdragen dat natuurinclusief niet duurder is maar zichzelf juist vaak terugverdient, en dit ook handen en voeten geven.

Behoefte aan

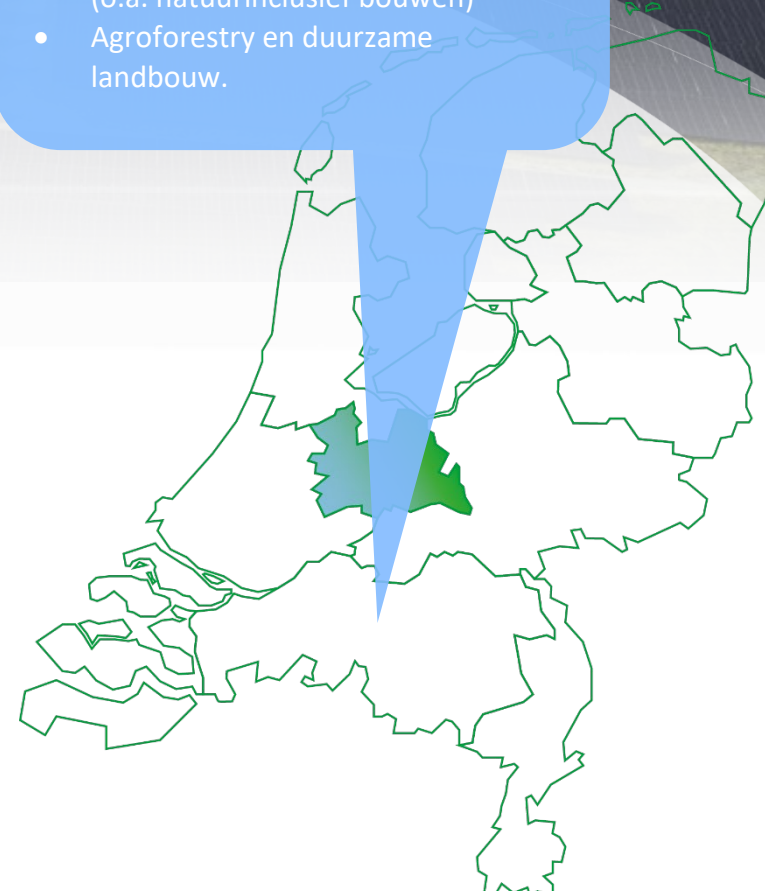
- Delen van ervaringen, best practices en kennis rond subsidies en de relatie tot Staatssteun/DAEB met andere provincies, en beschikbaar stellen van elkaars instrumentarium.
- Inzet van het Rijk om de Agenda Natuurinclusief als paraplu voor al het beleid en nota's te gebruiken.

Koppeling met Agenda Natuurinclusief

Utrecht is op bijna alle domeinen actief met natuurinclusief beleid en werkt al een aantal concrete acties uit Agenda 1.0 op provinciaal niveau uit.

Koploper in:

- SMP en pre-SMP methodiek met natuurvriendelijk isoleren
- Convenant Duurzame Woningbouw (o.a. natuurinclusief bouwen)
- Agroforestry en duurzame landbouw.

Zeeland

Beleid

Zeeland is bezig met natuurinclusieve landbouw, natuur op bedrijventerreinen (subsidiereregelingen, opbouw netwerk) en natuur in de bebouwde omgeving (o.a. een komend project Natuur inbouw voor natuurinclusief bouwen, een subsidieregeling voor groene daken, vergroening schoolspeelpleinen).

Resultaten

- Pilot 'Partridge', met daarin veel projecten om rendabele landbouw te laten samengaan met behoud van bedreigde akkervogels.
- Pilot Nieuwdorp: biodiversiteitsherstel in een woonkern.

- 2B connect: Interreg project voor vergroening bedrijfsterrinen met concrete resultaten op diverse bedrijfsterrinen .
- 'Meer natuur voor pittig fruit': project voor natuurgerichte maatregelen op fruitteeltbedrijven;
- Groene revolutie: project met scholen, overheden en burgers voor meer groen in de directe leefomgeving, vooral schoolpleinen.
- Ecologisch bermbeheer in provinciale wegbermen is 40% van het totaal.

Uitdagingen

- Zorgen voor voldoende slagkracht, middelen en een goed toegeruste organisatie.

Behoeftte aan

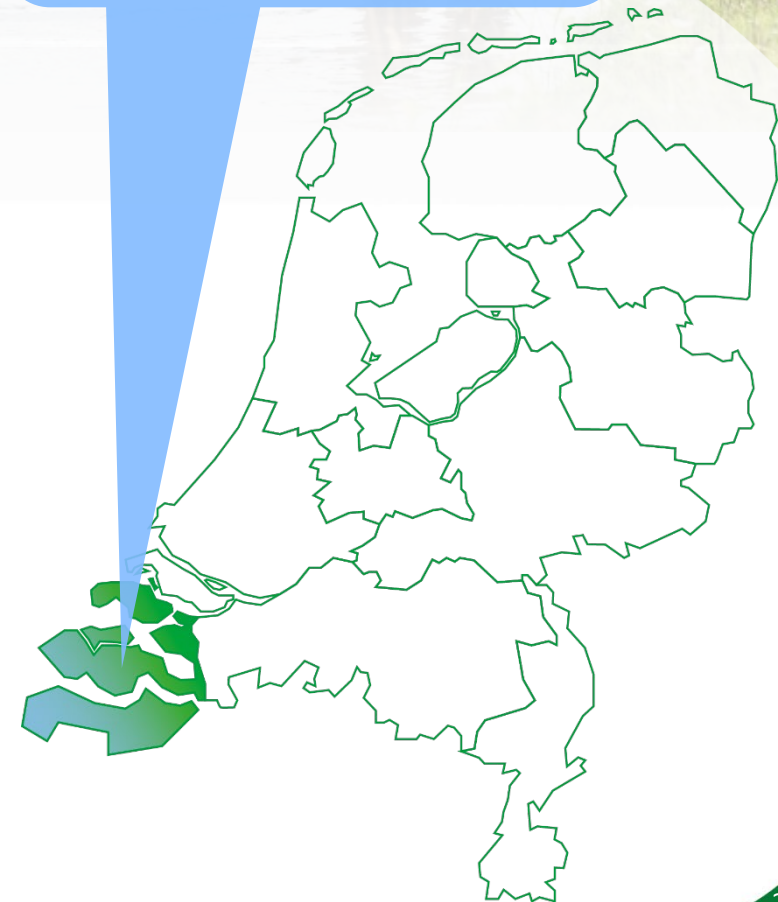
Delen en van elkaar leren met andere provincies en ministerie van LNV.

Koppeling met Agenda Natuurinclusief

- Een kerngroep verkent in 2023 de mogelijkheden en kansen voor een provinciale Agenda Natuurinclusief, en het sterker inbedden van natuurinclusief werken in de provincie.

Koploper in:

- Natuurinclusieve landbouw
- de Groene Revolutie: vergroening van schoolpleinen

Zuid-Holland

Beleid

Zuid-Holland heeft een [Contouragenda Natuurinclusief Zuid Holland](#)¹⁰ (door GS vastgesteld op 21 feb 2023). In deze agenda staan perspectieven voor een natuurinclusieve provincie in 2050 en wat er nodig is om die te realiseren. Basisbegrippen zijn Basiskwaliteit natuur en het bestuurlijk vastgestelde icoonsoortenbeleid. De agenda geeft voor de acht domeinen uit de landelijke agenda en de domeinen Gezond en Economie & Industrie wat er al gebeurt en nog moet gebeuren. Voor alle domeinen zijn concrete acties geformuleerd. Vooruitlopend op de Contouragenda is in 2022 de [Verkenning Zuid-Holland natuurinclusief](#)¹¹. Hier zit natuur in' opgesteld, met verschillende perspectieven voor een natuurinclusieve provincie en de leerervaringen van vier ateliers in vier gebieden. Diverse acties zijn al uitgevoerd, zoals een subsidieregeling voor groenblauwe schoolpleinen.

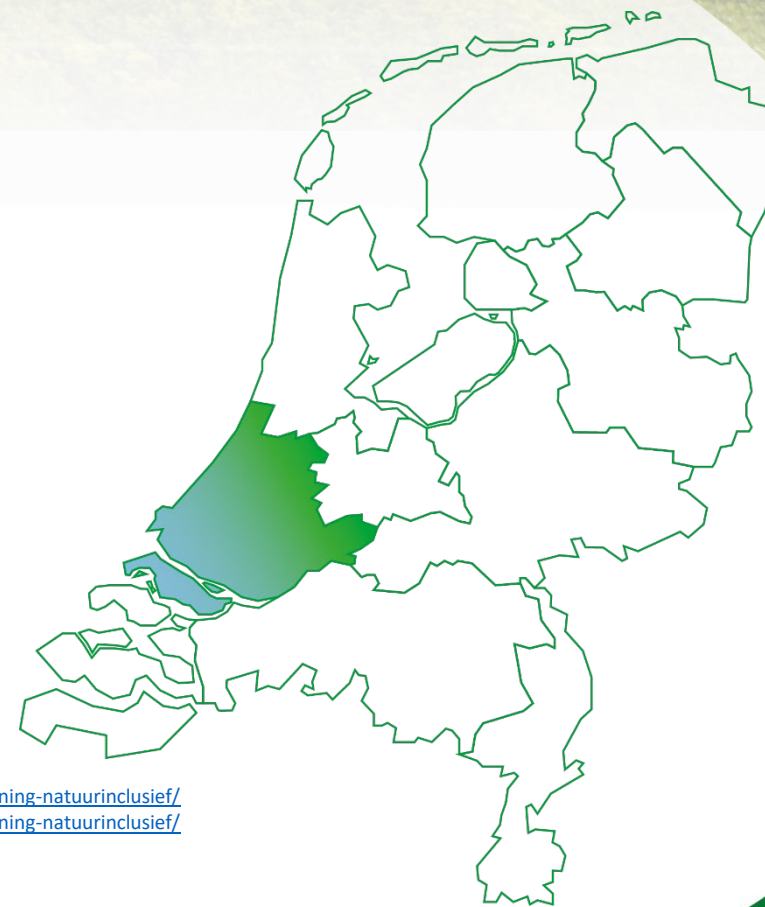
Resultaten

In de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland staan circa dertig acties. Daarnaast voert Zuid-Holland natuurinclusieve projecten uit vanuit de opgave biodiversiteit of ondersteunt andere opgaven om die uit te voeren. Voorbeelden zijn:

- Diverse Groene Cirkels
- Bijenlandschappen
- Bos- en bomenstrategie (inclusief bosmakelaar)
- Beleid op boerenlandvogels (inclusief subsidieregeling)
- Soortenbeleid (in 2023 vastgesteld door GS en PS)
- Toekomstbestendig bouwen
- Vergroening van bedrijventerreinen
- Groene Schoolpleinen

¹⁰ <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/verkenning-natuurinclusief/>

¹¹ <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/verkenning-natuurinclusief/>

Koploper in:

Groene cirkels: netwerken van bedrijven, kennisinstellingen, overheden en maatschappelijke organisaties die voor vraagstukken samenwerken aan oplossingen mét natuur.

Uitdagingen

- Zorgen voor continuïteit in bestuurlijke aandacht voor natuurinclusiviteit, en voor voldoende capaciteit en financiering

Behoefte aan

- Kennis over hoe natuurinclusief goed integraal op te pakken én vast te houden is in andere opgaven.
- Kennis over het invulling geven aan het begrip natuurinclusief.
- Leren van provincies die koplopen op vermaatschappelijking van het natuurbeleid.
- Zorg vanuit het ministerie van LVN voor de afstemming met het Programma Natuur.

Koppeling met Agenda Natuurinclusief

Een Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland, een strategisch plan, onder meer bedoeld als input voor de collegeperiode 2023-2027.

